באר מים חיים — ויקרא

ויקרא אל משה וגו'. אפשר לי לומר קצת ענין האל"ף זעירא הנכתב כאן במלת ויקרא. כי הנה נודע אשר מדור ומשכן הרע בנפש האדם הוא בכבד ומרה שלו שם הרגיעה שידה וישימו את משכנם בתוכם הס"מ ולילית נוקבא דיליה זה בכבד וזו במרה וזה הוא משא כבד על האדם ובזו מרה לו כלענה להטותו לכל בחינות התאוות וחמדות, תחילה בהיתר למלאות תאותו ומן ההיתר אל האיסור, כי הנשקע בתאוה קשה לו לפרוש ומתחיל להיות מיקל בנפשו בספק איסור וכדומה. בשביל תאותו, ואחר כך במעט מעט בודאי מיקל באיסור קל ואחר כך באיסור חמור וכמו שאמרו חז"ל (שבת ק"ה:) המשבר כלים והמפזר מעותיו בחמתו וכו' יהא בעיניך כאילו עובד עבודה זרה שכן דרכו של יצר הרע היום אומר לו עשה כך ולמחר עשה כך כו' עד שאומר לו לך עבוד עבודה זרה והולך ועובד וכו' מאי קרא (תהלים פ"א, י') לא יהיה בך אל זר וגו' איזהו אל זר שבגופו של אדם הוי אומר זה היצר הרע כו' עד כאן, וכן הוא בזוה"ק (ויקרא ק"ו:). והכל הוא כי אם הוא עושה דבר שאין בו שום צד עבודה של מקום רק למלאות תאותו וחפצו בכעסו וחמתו לשבר כלים ולפזר מעותיו הרי הוא נכנס תחת התאוה והתאוה מושלת עליו. כי אם היה שכלו מושל על תאותו בודאי היה משכיל על הדבר ההוא לומר למה אעשה כך דבר שאין בו שום צד הנאה לבוראי ברוך הוא הלא לא נבראתי אלא לשמש את קוני ובמה אשוב לתת דין וחשבון כו', אם לא שח"ו אין לבו ברשותו להתגבר על תאותו וחפצו כמעשה הרשעים שאמרו חז"ל עליהם (בראשית רבה ל"ד) הרשעים ברשות לבן, וממילא כשלא יוכל להתגבר על התאוה בדבר קל אם יתאוה לחמור שבחמורות גם כן לא יוכל להתגבר על תאותו כמאמר הכתוב (משלי כ"ט, כ"א) מפנק מנוער עבדו ואחריתו יהיה מנון, ואם יאמר לו ח"ו לך עבוד עבודה זרה ילך ויעבוד והוא ממש אל זר בנפשו. כי אל לשון חוזק הוא כמאמר חז"ל (יבמות כ"א.) אל קשה מלשון (יחזקאל י"ז, י"ג) ואת אילי הארץ לקח, והוא התאוה החזקה המושלת בקרבו ומתאוה לדברים זרים לא לעבודתו יתברך שמו ואין לך אל זר גדול מזה ח"ו. ועל כן מסיים הכתוב שם ולא תשתחוה לאל נכר, כי הנכנס תחת התאוה והתאוה מושלת עליו, הרי הוא נכנע תחת התאוה ונעשה כמשתחוה אליה כיון שהוא כרוך אחריה והתאוה מושלת עליו והרי ח"ו משתחוה לאל נכר כי כל בחינת התאוה משורש הרע הם מהס"מ ולילית השוכנים בכבד ומרה שבו, ואל זה רמז בזוה"ק (ויקרא ק"ז.) בחטא אדם הראשון שאמר שם כיון דסגיד להאי אתר כו' כי הנכנס תחת התאוה הרי הוא נכנע אליה ומשתחוה שם ושם שורש הרע חלילה כנודע מפי סופרים וספרים. ואפשר לזה רמז הפייטן (ביוצר מוסף של ראש השנה) אמת כי אתה הוא יוצרם ואתה יודע יצרם כי הם בשר ודם וכו' כי דם ראשי תיבות ד'ם מ'רה כי הכבד נקראת בשם דם שהיא כולה דם, ועל כן אתה יודע יצרם שהם בשר ודם כי הס"ם ונוקבא דיליה שמו משכנם בתוכו בדמו והדם הוא הנפש המתאוות לכל התאוות וחמדות והוא יצרם המיצר להם בכל עת ורגע וקשה לכובשם ולהתגבר עליהם.

לולי רחמי ה' וחסדיו כי מעולם המה והותיר לנו שריד שורש נשמתנו אשר בקרבנו נשמת אלוה ממעל והוא השכל הנעלם המוזכר בדברי מרן האר"י ז"ל (בעץ חיים שער קיצור אצילות בריאה יצירה עשיה פרק י' וקראו שם שכל העיוני עיין שם) בחינת אב בחכמה כאשר הארכנו בזה בחיבורנו סידורו של שבת (חלק ב' דרוש השני פרק א' מאמר י"ב) בבחינת שני חלקי השכל המוזכר שם, שכל מעשיי, ושכל העיוני. כי שכל המעשה הוא השוכן תמיד במוח האדם להיות לו עינים פקוחות על כל דבר ודבר במושכל ראשון שלא יכשל באבן ובאגרוף וכדומה וזה השכל נמצא גם בבהמה וחיה לפי דרכה וכמאמר חז"ל (בבא קמא נ"ד:) בשור פקח איבעי ליה לעיוני כו'. ושכל העיוני הוא הנקרא שכל הנעלם כי הוא אינו שורה ושוכן תמיד במוח האדם כמו שכל המעשה כי נעלם הוא ממנו ואך הוא מתגלה לו אחר שיושב ומעיין על איזה דבר, כאשר אתה תחזה כשאדם רוצה לפעמים לחדש איזה דבר להמציא בשכלו איזה המצאה חדשה המצטרך לו שאינו מרגיש עתה בשכלו אשר עליו הנה הוא יושב ומחשב ומעיין בשכלו ובא אל שכל חדש מה שלא ידעהו עד עתה, בכל אדם לפי מה שהוא אם בתורה ועבודה אם בהתנהגות ענייניו במעשה העולם, ועל כן נקרא שכל העיוני שאינו בא לאדם אלא אחר העיון בו והוא הנקרא עיני השכל שבא משכל העיוני. והמציא הקב"ה וברוך שמו מציאת השכל העיוני הלז בכדי שיהיה הממוצע והמחבר את שכל המעשה אשר במוח האדם עם שורש קדושת חיות הרוחניות של אדם במקור שורש נשמתו בשמי השמים כי המה נפרדים זה מזה, זה נגבל ונתצמצם במוח האנושי, וזה נעלם ונסתר במקומו ואינו נגלה ונגבל ונתפס בשום מקום מורה, ובא הכתוב השלישי והכריע ביניהם הוא השכל העיוני הלז אשר ניתן בו כח שניהם שהוא תמיד נעלם ונסתר במקור שורש חיות הרוחניות של האדם וגם הוא בבחינת נגלה שמתגלה לאדם אחר שנותן דעתו ומחשבתו לבקשו ולדורשו באשר ימצא לו, ועל ידי זה יתוודע לו חדשות ודעות אחרות על ידי השכל העיוני הלז ממקור שורשו למעלה, והוא בחינת משה רבינו ע"ה שגם הוא היה בחינת הממוצע בין ישראל לאביהם שבשמים. שהיה בחינת איש אלהים, מחציו ולמטה איש, מחציו ולמעלה אלהים כמו שאמרו חז"ל (דברים רבה פרשה י"א, ד') כאשר הארכנו שם עיין שם. והשכל הזה הוא הנקרא אלף כאשר ביארנו שם, ועוד כי אלף הוא פלא המורה על שהוא נעלם ונפלא ממוח האדם שאינו שורה תמיד במצחו ומוחו, רק אם תדרשנו ימצא לך. ועל השכל הזה נאמר (בראשית ד', ז') ואתה תמשל בו כי השכל הזה הוא מושל על התאוה לפי שהוא דבוק במקור שורש הרוחניות חלק אלוה ממעל, וכשאדם מיישב עצמו בשכל הזה לכבוש התאוה תחת ידו אז נקרא אדם שהאלף מושל על הדם דם מרה והם נמשכין אחריו לעבוד עבודת גבוה בכל מיני חשק ותאוה וזירוז בסוד מאמר הכתוב (משלי ט"ז, ז') ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו ואמרו חז"ל (בראשית רבה פרשה נ"ד, א') זה יצר הרע כי בין הכל נקרא אדם השלם, והבן. ועל כן אמרו חז"ל (בבא מציעא קי"ד:) אתם קרוין אדם ואין אומות העולם קרוין אדם, רצה לומר אדם השלם כי המה בשר ודם לבד הנמשכין אחרי כוחות היצר הרע ואין להם בחינת אל"ף הלזו הנקשרת בנשמת אלוה ממש, ואד"ם חושבן מ"ה הרומז לשם מ"ה החדש הנעשה אחר השבירה כנודע. ועל כן אמרו חז"ל (חגיגה י"ג:) ד' מיני גאים וכו' ואדם מתגאה על כולם כי זה הוא גאותו שנקרא אדם ונקשר בפלא העליון סוד האל"ף שאין כמותו בזה בכל הארץ, כי הלא לכולם נתן ה' חכמה וחיות בהנה להתנהג בהן, ואכן חיבה יתירה נודעת לו בשכל הנעלם מכל רעיון להמשיך על נפשו תמיד מוחין ואורות חדשים מקדושה של מעלה.

ואמנם הנה נודע אשר בכל דבר ודבר הנברא וניתן בעולם, ניתן הבחירה בו לטוב או למוטב [לרע] ח"ו בבחינת (הושע י"ד, י') צדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו וגו' כי הנה עיקר בריאת השכל הזה להבין בגדולת בוראו ברוך הוא וקטנות עבודתו נגד מלך גדול ונורא כזה, אשר אילו יסקל וישרף

ויהרג ויחנק על קדושת שמו בכל עת ובכל שעה ורגע אין בזה די עבודה למלך גדול כזה אף אפס קצהו ושמץ מנהו ומכל שכן עבודה שאינה בגדר הזה, רק הוא ברחמיו וחסדיו הגדולים נקרא אל שדי ואמרו חז"ל (חגיגה י"ב.) שאמר לעולמו די פירוש שאמר לעבודת עולמו העובדים אותו לפי כח שכלם וגופם די כי אין ביכולתם יותר כנודע. אבל באמת כבר אמר הכתוב (מיכה ו', ו') במה אקדם ה' אכף לאלהי מרום וגו' ועל כן נקרא אדם שם מ"ה לומר כי זה עיקר שכלו ועבודתו להבין מה הוא ועבודתו וכל אשר לו והוא תיקון השבירה שהיתה בשביל שכל אחד אמר אני אמלוך כנודע, והוא בחינת הגבהות המרה כלענה שכל אחד רוצה להתנשאות ולמלוך על מי שתחתיו במדרגה או השוה לו לומר אני אמלוך והוא ח"ו תכלית השבירה וההריסה בכל מכל כל. ותיקון העולם הוא שם מ"ה החדש שכל אחד אומר מה אני ומה חיי הבל וריק כו' והוא הנקרא אדם השלם חושבן מ"ה. ואין שום מעלה ומדה נכונה שבכל המדות גדולה כמדת ענוה שאמרו חז"ל בפירוש (עבודה זרה כ':) אחר כל המדות שמנה שם פרישות וטהרה ורוח הקודש וחסידות וכו', ר' לוי אמר ענוה גדולה מכולם שנאמר (ישעיה ס"א, א') יען משח ה' אותי לבשר ענוים, חסידים לא נאמר אלא ענוים הא למדת שענוה גדולה מכולן. ובפרט להשראת שכינתו יתברך על האדם אין מדה מעולה לזה כמו ענוה כמאמר חז"ל (סוטה ה'.) בפסוק (שם נ"ז, ט"ו) מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח, רב הונא ורב חסדא חד אמר אתי דכא וחד אמר אני את דכא, ופירש רש"י אתי דכא אני מגביהו עד ששוכן אצלי, אני את דכא אני מרכין שכינתי אצלו (ולהיפך בגבהות הלב אמרו חז"ל (שם) אין אני והוא יכול לדור כו' ועיין בחיבורנו סידורו של שבת שורש ח' ענף א' טעם נכון על זה שענוה מועיל מאוד להתקרבות אלהים אל האדם עיין שם).

ולפי שהיה משה רבינו ע"ה שלם בתכלית שלימות מדה הזו כמו שכתוב (שמות ט"ז, ז') ונחנו מה, ונאמר (במדבר י"ב, ג') והאיש משה עניו מאוד וגו' זכה לשניהם שהגביהו הקב"ה למעלה אצלו וגם הרכין שכינתו יתברך עליו למטה בארץ וזכה בזה למעלות יתירות יותר מכל הנביאים שבעולם לפי שהיה בשלימות מעלה הזו, כי מדה הזו אפשר שידמה לאדם שזכה אליה ובאמת לא נגע בה אף בקצתה כאשר כתבנו בזה במקומות אחרים. ואם יתן האדם דעתו עליה יראה כמה הוא רחוק ממנה יותר מגבוה השמים על הארץ, והסימן הקטן לזה הוא (הוא) שלא יהנה כלל וכלל אם ישבחוהו כל הבריות שבשמים וארץ, ולא ירע לו כלל אם יגנוהו כל דרי מעלה ומטה כי לא ידע כלל רק לעשות נחת רוח לפניו בכל יכולתו, ודבר זה לבד כמה קשה הוא ומכל שכן שאר סימנים הנודעים להמבקשים אותה.

ולזה רומז הכתוב ויקרא אל משה באל"ף זעירא לומר כי מה שלמשה לבד קרא ולא היה נשמע הקול כי אם קול לו קול אליו לבד ולא להע' זקנים וכל הדור דעה ההוא הוא מפני שהיה בו האל"ף זעירא כי האל"ף שבאדם שבו היה מורה לו להיות זעיר ועניו מאוד מכל האדם אשר על פני האדמה, כלומר כי אף שכולם נקראים אדם על שם מה, אבל הוא היה עניו מכל האדם שלא זכה אדם לשלימות בחינה זה כמוהו ועל כן ויקרא אל משה לבד ולא אחר אתו, ועוד לפי שהאלף מרמז על משה כמו שכתבנו למעלה ששניהם מורים על בחינה הממוצע כנזכר ורמז בזה אלף זעירא כלומר שמשה היה זעיר וצעיר למאוד בבחינת הענוה השלימה ומאן דאיהו זעיר איהו רב (זוה"ק בראשית קכ"ב:) להיות השכינה קורא לו לבד אשרי ילוד אשה שזכה לזה.

וידבר ה' אליו מאוהל מועד וגו'. מלת אליו לכאורה מיותרת כאן אחרי שכבר נאמר ויקרא אל משה ודאי שהדיבור היה אליו וחז"ל (בתורת כהנים ומובא ברש"י) דרשוהו עיין שם, ועיין בדברי הרב הקדוש בעל אור החיים שעמד בזה, וגם אנו נאמר, כי הכתוב מוסיף ומוסיף להגדיל גדולת משה רבינו ע"ה וחשיבותו אצלו יתברך בבחינות שונות. והוא כי הנה הגם שבימי אדם ונח ואבותינו אברהם יצחק ויעקב לא דיבר הקב"ה עם שום אדם מכל באי העולם כי אם עמהם ביחוד לבד כל אחד בדורו מכל מקום הם היו אז יחידים בעולם שנתגלה להם עבודתו יתברך וקדושתו עד שמצאו בעצמם מקום לה' להשראת קדושתו יתברך ואין זולתם אתם, שלא היו מכירין את מי שאמר והיה העולם בימיהם כי אם הם, מה שאין כן בימי משה ששים רבוא מישראל כל העדה כולם קדושים ובתוכם ה' וכולם שמעו בסיני מפיו יתברך אנכי ה' אלהיך ובפרט אצילי בני ישראל הם השבעים זקנים ויהושע ואלדד ומידד ואהרן וחור ועמהם ומי בעל דברים שיתיחד הדיבור אליהם בכל הנביאים יותר מהם, ואף על פי כן בפני כולם לא נקראו לבוא אל המלך כי אם משה בחירו להכניסו להיכלו יתברך היכל לפנים מהיכל בקודש הקדשים, זה ודאי מורה על גדולה שאין גדולה כמוה למעלה לראש, וכמאמר חז"ל (תנחומא פרשה זו ג') על פסוק (תהלים פ"ט, כ') אז דברת בחזון לחסידיך וגו' הרמותי בחור מעם, זה משה אף על פי שדיבר הקב"ה עם אדם הראשון וכן נח אברהם יצחק וכו' יחידים בעולם היו אבל משה כמה צדיקים היו עמו הזקנים בצלאל אהרן וחור והנשיאים וכו' ולא קרא אלא למשה וכו' עד כאן. והנה אחר כל זה על כל פנים היו מחויבין הקדושים הללו אנשי השם שעמו לשמוע בקול ה' את קול הקריאה שנקרא למשה כי ודאי יחרד לב האדם ויכלה נפשו לשמוע את קול ה', ובאמת גם עמהם דיבר ה' בפעם אחר פעם כמו לאהרן ושאר נביאים שנתנבאו אז. ואולם לגודל חמדת וחביבות בחיר ה' משה רבינו ע"ה להראות מעלתו וגדולתו חבה יתירה נודעת לו שעשה הקב"ה שביל שבו יצא הקול עד שיגיע למשה ולא היה נשמע לכאן ולכאן אף שקול גדול הוא בקול ה' בכח כמאמר חז"ל (שם א'). וזה מרומז במאמר חז"ל (בתורת כהנים ומובא ברש"י) קול לו קול אליו משה שומע וכל ישראל לא שמעו וכו', פירוש זה הוא החידוש הנפלא שכל ישראל והזקנים עמהם עם אהרן ובצלאל וכו' שכולם ראוין לדיבור אף על פי כן לא שמע אחד מהן כי אם משה לבד כי שביל נעשה להקול מבנין אוהל מועד ואילך שיגיע כוון נכון למשה לבד כמו שכתוב שם.

והנה לכאורה אם היה הדיבור הולך רק למשה לבד שוב לא היה צריך הקריאה להראות חבתו ביחוד אחרי שקול לו קול אליו לבד בהדיבור די בזה, ואמנם שגם זה היה לחביבות משה להראות לו חבה על חבה ומעלה על מעלה לקרוא לו תחילה לבד ואחר כך לדבר עמו לבד למען ידעו אשר לא קם כמשה אשר ידעו ה' פנים אל פנים באהבה עזה כביכול ברוך הוא וברוך שמו הנכבד והנורא, ולזה אמר הכתוב ויקרא אל משה פירוש ראה חיבתו שמכל ישראל עם הזקנים והנביאים שבהם לא קרא הקב"ה כביכול כי אם למשה, ועוד חבה נוספת וידבר ה' אליו מאוהל מועד ששום אחד מהם לא שמע דברו הטוב כי אם וידבר אליו שהדיבור לא היה מגיע אלא לאזניו מעת בנין אוהל מועד כאמור, ואף על פי כן קדמה קריאה אליו שלכאורה נוספת הוא אחר שכל ישראל לא שמעו פירוש אפילו מי שהוא בבחינת ישראל שהוא ישר אל שאלהים עשה את האדם ישר שהוא בחינת גדולה מאוד בנבואה וצדקות לא שמע, אף על פי כן קראהו להראות חיבה מה שלא היה מקדם, והבן.